

De voorlichting geanalyseerd

In de rubriek 'Actualiteiten' in het decembernummer werd gewag gemaakt van de oprichting van de studiekring 'Landbouwvoorlichting' van het Koninklijk Genootschap voor Landbouwwetenschap. Over de doelstellingen van de studiekring werd tijdens de oprichtingsvergadering gesproken door ir. J. M. A. Penders, inspecteur van de landbouwvoorlichting, en over de organisatie door ir. D. J. Maltha. Prof. dr. E. W. Hofstee gaf een analyse van de huidige stand van de voorlichting als grondslag voor het werk van de studiegroep.

Wij staan voor de noodzaak zo groot mogelijke groepen van boeren zo effectief mogelijk te bereiken, aldus begon ir. Penders zijn motivering van de oprichting van deze studiekring. De vraag naar voorlichting neemt voortdurend toe, vooral als gevolg van de uitbreiding van het onderwijs. Deze ontwikkeling zal doorgaan, want het aantal boeren dat een vakopleiding heeft genoten, wordt steeds groter. Het is een onveranderlijke wet dat bij uitbreiding van het onderwijs de vraag naar voorlichting toeneemt en niet omgekeerd.

De technische voorlichting was tot voor kort de belangrijkste taak van de voorlichtingsdiensten; thans gaat het echter vooral ook om de bedrijfsvoorlichting. Ir. Penders berekende dat maar 5% van de boeren en tuinders bedrijfsvoorlichting ontvangt. Dit is een punt dat een zorgvuldig onderzoek verdient. In het bijzonder zullen wij moeten nagaan hoe de methodiek kan worden ingesteld op de bedrijfsvoorlichting. Technische, economische zowel als sociale factoren spelen een belangrijke rol bij het op peil brengen van een bedrijf of van een streek en het is dan ook toe te juichen dat zich een agrarisch-sociale voorlichting gaat ontwikkelen onder leiding van professor Hofstee (zie over dit onderwerp zijn artikel in het decembernummer 1957).

De voorlichting aan de landbouw — in ruime zin — heeft in Nederland, ook in vergelijking met andere landen, steeds een voorname plaats ingenomen. Toch is de studie van de methodiek van deze voorlichting bij ons nog in het beginstadium — het stadium van zoeken en tasten —, al begint zich in sommige opzichten de richting duidelijker af te tekenen. Voordat wijzigingen in de methodiek worden aangebracht, dienen we ons wel terdege te bezinnen op de grondslagen van de voorlichting en op de gevolgen die een dergelijke wijziging kan meebrengen. Vooral indien een combinatie van voorlichtingsmiddelen wordt gebruikt, heeft het zin de invloed van de verschillende middelen tegen elkaar af te wegen. Van het effect van de gebruikte voorlichtingsmiddelen zoals het geschreven woord, het gesproken woord, de demonstratie, de radio en televisie weten wij over het algemeen nog weinig af. Het is niet alleen nuttig, maar zelfs urgent deze onderwerpen nader te bestuderen. Men zal daar de randgebieden sociologie, psychologie, perswetenschappen en taalwetenschappen vanzelfsprekend mede in moeten betrekken.

Deze overwegingen alleen al zijn dus voldoende aanleiding tot de oprichting van een studiekring voor voorlichting, aldus ir. Penders.

Werkwijze van de studiekring

De wijze waarop de studiekring zijn taak denkt te vervullen, werd toegelicht door ir. Maltha. In de eerste plaats zal worden getracht de leden op de hoogte te brengen van de resultaten van reeds verricht onderzoek naar de voorlichtingsmethodiek. Daarnaast zal de uitwisseling van feiten en ervaringen moeten worden bevorderd en zal nieuw onderzoek moeten worden gestimuleerd. De studiekring zal bij zijn werkwijze zoveel mogelijk streven naar actieve medewerking van de leden. Er zullen daartoe werkgroepen of studiecmissies worden geformeerd om onderdelen van het programma uit te werken. Tijdens algemene bijeenkomsten van de leden van de studiekring die men zich voorstelt tweemaal per jaar te houden, zullen bepaalde onderwerpen ook in discussiegroepen worden behandeld. De studiekringen van het Genootschap hebben een zelfstandige status; men behoeft dan ook geen lid te zijn van het Genootschap om tot een studiekring te kunnen toetreden. De contributie is voor niet-leden vastgesteld op f 5,— per jaar en op f 2,50 voor leden van het Genootschap.

Professor dr. E. W. Hofstee gaf vervolgens een analyse van de stand van de voorlichting in de landbouw

Wetenschappelijk, systematisch onderzoek met betrekking tot de voorlichting is nodig om met de voorlichting het doel te kunnen bereiken dat men zich stelt. Een voorlichting die alleen op het gevoel of de beperkte ervaring van de voorlichter is gebaseerd, heeft vele bezwaren. Het gevaar bestaat bij voorbeeld dat aan opvallende feiten een te grote waarde wordt toegekend, dat andere feiten buiten beschouwing blijven of dat men emoties laat meespelen. Bovendien mist de voorlichter zowel de tijd als de scholing om zijn ervaringen systematisch uit te werken. Hij zal dus generaliseren op grond van niet-systematisch gerangschikte ervaringen.

Professor Hofstee toonde dit o.a. aan met een onderzoek dat ir. A. W. van der Ban in Woudenberg heeft gedaan. Bij de voorlichtingsdienst was men er van overtuigd dat alle boeren gelijkelijk in de voorlichting werden betrokken. Systematisch werd nu nagegaan wie van de boeren regelmatig contact had met de voorlichtingsdienst. Uit het onderzoek bleek dat de kleine boeren veel minder contact hadden met de voorlichtingsdienst dan de grote.

Wil men een analyse maken van de voorlichting, dan moet deze zowel sociologisch als psychologisch worden benaderd. Voor het goed bedrijven van voorlichting dient men zich rekenschap te geven van de grootheden die bij het voorlichtingsproces zijn betrokken:

1. de *impulsen* die uitgaan van de voorlichter,
2. de *kanalen* waarlangs die impulsen worden geleid,
3. de *reactie* van de voorgelichten.

Men kan dus bij de analyse van de voorlichting drie elementen onderscheiden:

1. de voorlichters, 2. de kanalen en 3. de boeren en tuinders. Het is moeilijk een absolute scheiding te maken, maar voor het onderzoek is deze verdeling zinvol.

1. De voorlichters

De wijze van voorlichting wordt in hoge mate bepaald door de geaardheid van de voorlichter, zijn opvattingen en idealen. Maar hiervan weten wij nog te weinig. Van de Amerikaanse landbouwvoorlichting kunnen wij bij voorbeeld zeggen, dat ze in sterke mate stedelijke en burgerlijke cultuuridealen aan de boeren opdringt. Het gaat hier dus om de vraag: Wat vindt een voorlichter goed of slecht? In welke mate is de cultuur, die hij bewust of onbewust heeft meegekregen, van invloed op zijn werk? De voorlichter moet een duidelijk voorlichtingsdoel voor ogen hebben. Wat hij in het algemeen als doel

nastreeft, is te weinig gekristalliseerd en daardoor zeer verschillend. De ideale voorlichter moet zich goed bewust zijn van zijn plaats in de voorlichtings-situatie. Men zal de onbewuste gevoelens en gedachten, die op de voorlichter inwerken, dienen te analyseren. Het is voor de vorming van de voorlichter van groot belang hier meer van te weten.

2. De voorlichtingskanalen, de communicatie

De methodiek en de techniek van de voorlichting behoren voor een belangrijk deel tot het terrein van de sociale psychologie, voor een ander deel echter tot dat van de sociologie. De socioloog zal zich in het bijzonder moeten afvragen of de gevolgde methode de juiste is, gezien de aard van de groep waarmee men te maken heeft.

Professor Hofstee maakte gewag van een onderzoek, dat op verzoek van de Afdeling Tuinbouwpublicaties door een student van de L.H.S., de heer Schellekens, onder een aantal tuinders in Groessen werd gehouden. De bedoeling was na te gaan welke vorm van schriftelijke voorlichting over de bestrijding van aardbeimijt het meeste effect had: een folder in kleur, een vlugschrift of een eenvoudig stencil. De voorlopige resultaten wijzen voor Groessen in de richting van weinig verschil.

De vraag naar de waarde van bepaalde voorlichtingsmiddelen, de evaluatie, heeft de laatste tijd de aandacht. Over de doelmatigheid van de kanalen tussen de voorlichters en degene die voorgelicht wordt, weten wij immers nog zeer weinig. Het is over het algemeen niet bekend hoe het effect is van de individuele voorlichting. Nog minder weten wij van het resultaat van schriftelijke voorlichting. De indruk is dat men de betekenis van de schriftelijke voorlichting overschat.

Een onderzoek in de 'Streek' in Noordholland naar de waardering die de praktijk heeft voor een aantal middelen van voorlichting (onderzoek drs. Wichers), heeft onlangs aangetoond dat de massamiddelen van

voorlichting (o.m. het geschreven woord) niet het hoogste worden aangeslagen, al zijn er tussen de diverse middelen nog weer grote verschillen. Ook is de indruk ontstaan dat nog wel verbeteringen mogelijk zijn in de toepassing van deze middelen.

Er kan thans wel van worden uitgegaan dat 1/3 deel van de boeren regelmatig wordt bereikt, 1/3 onregelmatig en 1/3 helemaal niet. Het is van groot gewicht te weten waarom een deel van de boeren wel bereikt is en een ander deel niet. Stelt men een onderzoek in naar het lid zijn van organisaties en het bezoek aan vergaderingen, dan blijkt vooral de kleine boer nogal eens te ontbreken (onderzoek van o.m. Abma en Dorgelo). Dit wijst in de richting van onvoldoende functionering van sommige kanalen van de formele voorlichting.

Informele voorlichting werkt gunstig

De informele voorlichting van de ene boer via vrienden en kennissen aan de andere is uitermate effectief (een van de resultaten van het onderzoek in de 'Streek'). Dit kanalenstelsel functioneert echter maar in bepaalde gevallen en alleen wanneer de sociale structuur van de samenleving aan bepaalde voorwaarden voldoet. In vrijwel elke dorpsgemeenschap is een aantal min of meer op zichzelf staande groepen te onderscheiden. Het is lang niet altijd zeker dat de voorlichting doortrekt naar de andere groepen van de bevolking als men de voortrekkers van een bepaalde groep in een dorp bereikt. De verbinding is er namelijk niet altijd.

Uit onderzoekingen te Kamerik en in de Noordoostpolder is gebleken hoezeer in een nog niet eens zo sterk gesegmenteerde samenleving onderling contact ontbreekt, waardoor veel doorstroming wordt tegengehouden. In de Noordoostpolder gaat een boer met een bedrijf van 48 ha niet om met een boer van 24 of van 12 ha, en omgekeerd. Ook de mensen met verschillende geloofsovertuiging gaan weinig met elkaar om (onderzoek Constantse).

In Brabant is daarentegen in een homogene samen-

leving vastgesteld dat in een buurtschap de verbreiding van de kunstmatige inseminatie werd tegengegaan door de 'local leader'.

Van al deze factoren die op de voorlichting inwerken, weten wij nog weinig af. Over het algemeen moeten de verschillende kanalen, waarlangs de voorlichting naar de boeren kan worden geleid, systematisch worden onderzocht opdat er meer wordt bereikt dan thans.

3. Reactie van boeren en tuinders op de voorlichting

Welke invloed heeft de verworven kennis op hun handelen? Gebleken is dat er enorme verschillen bestaan tussen boeren of tuinders die individueel, zelfstandig hun beslissingen nemen en anderen bij wie het groepsbesef overheerst. De verschillen demonstreren zich op talloze wijzen. Onderzoekers (v. d. Ban, Benvenuti, Wichers) wijzen erop dat het al dan niet openstaan voor voorlichting afhankelijk is van een aantal kenmerken die met elkaar in verband staan, een patroon vormen. Over het algemeen kan men zeggen dat degenen die vatbaar zijn voor voorlichting rationeel en niet traditioneel denken. Verder zijn deze mensen dikwijls gekenmerkt door een vrij sterk individualisme en staan zij open voor de buitenwereld. Hun cultuurpatroon demonstreert zich niet alleen in hun 'cultuur' in engere zin, maar juist in het bedrijf, de huishouding en de opvoeding van de jongeren. Deze mensen nemen meestal actief deel in de organisaties. Een moderne instelling behoeft evenwel naar het schijnt niet altijd met indivi-

dualisme gepaard te gaan. Er zijn aanwijzingen dat een dergelijke instelling soms ook samengaat met een sterke gebondenheid aan de groepsnormen.

Op dit terrein van de reacties van boeren en tuinders op de voorlichting is tot nog toe door onderzoek het meeste resultaat bereikt. Niettemin zijn er nog vele lokale en regionale problemen die wij niet kennen.

* * *

Met deze voordracht toonde professor Hofstee wel zeer duidelijk het grote nut aan van een studiekering voor voorlichting. Vele vraagstukken dienen in onderzoek te worden genomen en de studiekering zal hierbij ongetwijfeld nuttig en ook baanbrekend werk kunnen verrichten.

Summary

Agricultural advisory work analysed

A study group of the Royal Netherlands Society for Agricultural Science was set up in Wageningen in November. This study group on extension methods will examine problems related to advisory and extension work in agriculture. This article deals mainly with the lecture by Prof. E. W. Hofstee, rural sociologist at Wageningen, who during the foundation meeting gave an insight into the present state of research concerning communication and advisory work in agriculture.

de L.